К-26

„Канаш“ хаçат çумĕнҫе тухаҫ.

КАПКĂН

8-мĕш №

МАЙ 1926 ç. 2-мĕш çул тухаҫ.

ХЫТ УРАПАПА.

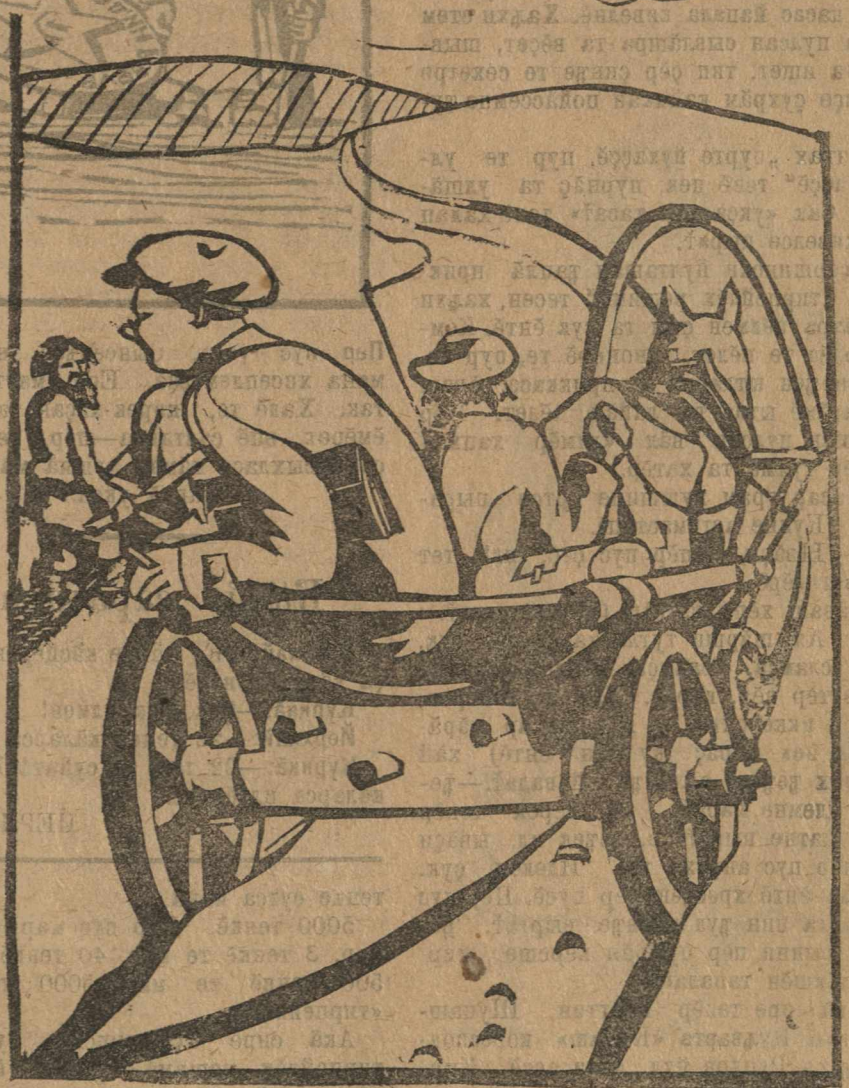

Портфĕллĕ çын. Уҫрештени лашине сутмалла пулҫĕ. Еккономи решимĕ... Хам пĕҫĕкрех ĕçре пулнă пулин те, командировкка кайнă ҫухне пар лашасемпе çýреттĕмҫĕ. Халĕ ĕнтĕ апла килĕшмест пуҫ тесе, хыт урапапах çýретĕп. Ех, пурăнăç!. Хăçан «решим» пĕтĕ-ши?

Пĕр пус.

Укçа ҫул касаҫ, тет.
(Халăх сăмахĕ).
Пĕр пус укçа пин ҫул айĕнҫе выртаҫ, тет.
(Халăх сăмахĕ).
Çур пустăн кĕрешмелле.
(«Канаш»).

«Укçа ҫул касаҫ, тет» тенĕ ҫăваш халăнĕ укçана тем те тума пултарнине кăтартаҫ. Укçа пулсан, Тĕллит Тĕллит Микулайĕ хыççăн кайсан,—арăм та пулаҫ. Анҫах хальхи етеммĕн пулсан, ҫул касас йăпала кивелнĕ. Хальхи етем укçа пулсан сывлăшра та вĕçет, шывра та ишет, тип çĕр çинҫе те сехетре темиçе çухрăм кайакан пойăссемпе ҫупаҫ.

Анҫах „пурте йухаççĕ, пур те улшăнаççĕ“ тенĕ пек, пурнăç та улшăнаҫ. Çак «укçа ҫул касаҫ» тенĕ халап та кивелсе пыраҫ.

Тçершински йулташăн ҫаплă приккасĕ „тирпейлĕх решимĕ“ тесен, хальхи вăхăтра пĕлмен çын та çук ĕнтĕ. Комсомолĕс те пĕлет, шонерĕ те, пур те. Пуривҫен ытларах ку приккаса ҫăваш ĕçхалăхĕ ытла та лайăх пĕлет. Пĕр пустăн пулсан вăл «тимĕр хапха» витĕр тухма та хатĕр.

Пасар урам хушшипе иртсе пыратăп. (Кунне астумастăп).

— Ывăçи те пĕр пус çеç, ил! тет ҫăваш хĕрĕ.

Ҫăваш хĕрĕ лантăш (ҫеҫек) сутаҫ.

— Ах, шăрши тутлă та, укçи çук, тет усламçă. Усламçă мĕнле сыннине пĕлеттĕр вĕт, кăрăç. (Кăрăç тенĕрен, çирĕм икке çитсе те Шупашкар кăрăçĕсем пек кăрăç курман ĕнтĕ) хăй çаплах ҫеҫеке аллинҫе йăвалаҫ,—ҫеҫек илемне йараҫ. Çав хĕрех тепĕр сыв патне пыраҫ те, ҫеҫек ил, ывăçи те пĕр пус анҫах тет. Илекен çук. Çапла ĕнтĕ хресҫен пĕр пусĕ. Пĕр пус укçа та пин ҫул айĕнҫе выргаҫ. Ҫăваш сынни пĕр пустăн кĕрешет, тирпейлĕхшĕн тапалашаҫ.

Акă сире тепĕр картин. Шупашкартах. Пуҫварта «Канаш» кореспонтенҫĕпе Рупҫов йул. калаçаççĕ. Кҫаçĕв йатла сывна вырăнтан кăларнă пек туйăнаҫ (Кҫаçĕв вăрман ĕçĕнҫе ĕçлет). Рупҫов калана тăрăх, вăл 7000 тенкĕ тăракан вăрмана 2000 тенкĕ сутса йанă.

5000 тенкĕ. Пĕр пус мар, икĕ пус мар, 3 тенкĕ те мар, 40 тенкĕ те мар, 500 тенкĕ те мар—5000 тенкĕлĕх «тирпейлĕх».

Акă сире Тçершински йулташăн тирпейлĕх решимĕ. Ҫăваш ĕççынни пĕр пустăн тусан витĕр ҫеҫек сутса тертленет, çынсем 5000 тенкĕшĕн... тертленеççĕ.

ПИНЕР.

Пĕр пус пĕр тенкĕ укçана сыхлаҫ.

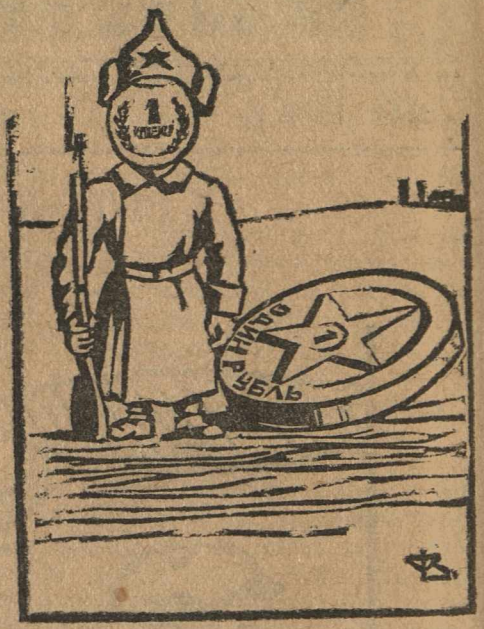

Пĕр пус укçа. Çынсенҫен нумайĕш мана хисеплемеççĕ. Епĕ маттур салтак. Халĕ те, кирек-хăçан та, ĕмĕр-ĕмĕрех епĕ салтакра—пĕр тенкĕ укçана сыхласа тăма хушнă мана. Епĕ ҫаплă укçа.

Кăсйе çаратакан.

Йерххай:—Ес манне кăсйерен ма укçа кăларса илтĕн?

Куркиă:—Çук, çук, илмен!

Йерххай:—22 тенкĕ кăларса илнĕ.

Куркиă:—22 тесе ма суйатăн? 16 çеç кăларса илтĕмçке.

ЙЕРИНКЕ.

ОТ҂ОТ.

Тирпейлĕх решимне цурнăça кĕртес тĕлĕшпе ĕçлекенсем ҂ас-҂асах хăйсем ытлашши расхут кăлараççĕ. Хаçатсен҂ен.

Çурма çула çитсен Митрофанăв пайан копперативра сопрани пулассине аса ил҂ĕ. Вăл, апат тунă хыççăн кăшт уçăлса çӳрем-ха тесе, хирелле уçă çĕре кайма тухнă҂҂ĕ.

— Мĕн тăвас тен, кайасах пулаҭ, терĕ вăл хăйне хăй.—Улттăра пуçтарăнма хушрĕç, халĕ 15 минут саккăрăмĕш, çитме вунă минут кирлĕ. Шăп кăна çитетĕп, терĕ те утрĕ сопранине.

҂ленсем пуçтарăнкаланă, пурте мар та (çулахи вăхăтра ăçтан пурне те пухатăн) çуррин҂ен нумайах кайа мар.

— Ма килтĕм,—шухăшлаҭ вăл ăшĕн҂е—килмелле мар҂҂ĕ, ыттисем пек.

Пĕр çур секетрен сопрани тытăн҂ĕ. Преçитиум суйларĕç. „Еккономи решимĕ“ çин҂ен токлат тумалла. Тирпейлĕ пурăнсан мĕнле усă пуласси çин҂ен пĕр сехет ытларах каласан (Митрофанăв вăл вăхăтра ҂ут кăна çывăрса кайман, хăй çапла калаҭ, пĕртте пытармасҭ). «Тирпейлĕх» комиççин ҂ленĕ çавах копперативправленин претçетаттĕлĕ куçлăхне çамки çин҂ен сăмси çине антарса лартрĕ те, çавăн пек от҂от вуласа па҂ĕ.

Пирĕн Митрофанăв, ытла ăйхă ан аптраттăр тесе, пĕр курка сивĕ шыв ĕçсе йа҂ĕ те, килнĕ килнĕ—авантарах иглем-ха, тесе пĕр сиккеленмесĕр (хыçĕн҂ен пăхсан çывăрсах кайнă тийĕн) от҂от тунине итлесе лараҭ.

— Еккономи решимне пурнăça кӳртес тĕлĕшпе лосункăсем, плакатсем çапнăшăн (18 плакат) 36 тенкĕ—тет тарне йухтарса претçетаттĕл.—Комиççи ҂ленĕсене мĕн пурĕ 66 тенкĕ шалу панă. Таварсем пит кайманнипе йалсене «акиттироваҭ» тума кайнăшăн пĕр ҂лена 37 тенкĕ тӳленĕ,копперативва҂҂и çĕнĕ вывĕскă илнĕ 5 тенкĕ те 75 пуç тӳленĕ тет вăл хытă сасăпа.—҂çершинскийе хисеплесе ун портретне илнĕ—7 тенкĕ тӳленĕ, ун ва҂҂и 2 тенкĕ гарса рамă илнĕ, хамăр комиççи ĕçне ĕçлесе вăхăт çуккипе пушанаймасăр тепĕр çынна вăхăтлăха илнĕ, ăна уйăхне 18 тенкĕ тӳленĕ. Унтан вара.. унтан тата мĕнле усă кӳнине Митрофанăн итлесе лараймарĕ, ку «палта» темĕн те калĕ. пустуйа вăхăт иртерсе ларас мар, тесе алăк патнерех утрĕ. Ун хыççăн вара пурте хускан҂ĕç. Тутлă ăйхăпа çывăрса кайнисем ан҂ах ăйхине çавăраймасăр тайанса ларса йул҂ĕç. Мĕн курнине, мĕн илтнине Минтрофанăв тепĕр кунех «Капкăна» çырса йа҂ĕ. Епир вара вулакансене каласа кăтартас терĕмĕр. СĔЛТĔРМЕН.

Капкăн хуçи.

— Ку номĕра вăхăтра кăларайманшăн еп айăплă ĕнтĕ. Ан йатлăр. Май уйăхĕн҂е шыв айне пултăм. Шывран тухаймасăр нийепле те кăларма май килмерĕ.

Тавăру.

Шăшисем, темме, хуçине çиленнĕ.
Çилĕпе вĕсем ăна тавăрма тăнă;
Çак пысăк ĕç пирки сăмах татма
Шăшисем пуху тунă.
Пĕлтерýне вăхăтĕнҫе йанăран-и,
Ие кун йĕркинҫе пысăк ыйту тăнăран-и,
Пухăва харăсах пухăнҫĕç.
Пýлме айĕнҫен, лаçран, ампартан,
Нýхрепрен те пыҫĕç.
Анкартинҫисенҫен анҫах йару çук:
Хыпар çитеймен пулмалла (пĕлме çук)
Уçрĕç пухуне,
Сăмах паҫĕç пуçлăхне.
Ку сăмахçă нумайҫҫен каларĕ,
Унтан тавлашу карĕ.
—Тавăрмалла! Тавăрмалла! теççĕ
Анҫах мĕнпе тавăрмаллине пĕлмеççĕ;
Пĕри—пýлме шăтармалла, тет,
Тепри—михĕ кăшламалла, тет.
Тата хăшĕ пýрте кĕрсе сăтăр тумалла теççĕ.
Тем те, тем те калаççĕ!
Çав хушăрах хăла шăши тăҫĕ те
(Паттăртарахки пулас)
Уçă сассипе пухăва лапах ҫарҫĕ.
—Иулташсем! тет. (Итлеççĕ).
—Епир капла кунĕпе шавласан та йĕркене кĕрес çук,
Хуçана тавăрма та пултарайас çук;
Ман шухăпа ку ĕçе пирĕн çапла тумалла:
Хуçана тавăрма пĕрне анҫах хушмалла!
Есир мана шансассăн
Еп ку ĕçе тăвăттăм.
—Шанатпăр! Шанатпăр! тесе
Кăшкăраççĕ ыттисем.
Ку паттăра ҫăнахах та шанҫĕç,
Ĕçне тума срук вунă кун паҫĕç,
Вунă кун иртейри, иртеймери—
Шăшисем каллах пухăнҫĕç,
Хăла шăши шутланине
Итлеме тытăнҫĕç.
—Епĕ, йулташсем, хамăр хуçан
Тĕпсакайĕнҫи тĕп мулне тупрăм,
Вара пуйанăн кив укçисене
Веçех вакласа çăнăх турăм, тет хăла шăши.
—Ей! терĕ пĕри пухуран
—Патша укçисем хаҫ çуремеççĕ, вĕт!
—Çуреймĕçин,
Пурĕпĕрех уласа макăрҫĕ!
Терĕ ăна хирĕç хăла шăши.

Н. ЕВТОККИМĂВ.

Çакăншăнах айăпласшăн.

(Ваçли Кортейĕ каланинҫен)

—Епĕ, Турайри кивçенлĕх копперативри претçегаттĕл, укçа панкăран параҫҫен кăшт анҫах сăмакункă ĕçеттĕмҫĕ. „Канаш“ çине пĕркун ĕçет тесе çырса хуни —суйа, ĕçместĕп, ĕçтерсен анҫах кăшт ĕçеп.

Вулăсри пуйансем, арман хуçисем, усламçăсем, мана ĕнсерен тытсах ĕçтерегҫĕç.

— Епĕ стаканне тытмасăрах кăшт анҫах сăмакон пырша ан шăтартăр тесе, ĕçтернĕ ҫух икĕ алăмпах хырăма шăлса анҫах ĕçеттĕмҫĕ. Кайран кивçенлĕх копперативри пур пек, çук пек укçине пĕтĕмпех ĕçтерекенсене, тата пуйҫăр, хама ýлĕмрен лайăхрах асăнҫăр, ĕçтерҫĕр тесе, параттăмҫĕ.

Ревиçи тусан кассăра 475 тенкĕ 50 пус анҫах тухмарĕ.

— Хама ваҫҫи йýнерех хакпа пĕр лаша çеç илсе йултăм. Улма суткаланă ҫух, 3 йешҫĕк те 5 мăйăх анҫах хам çирĕм, тата 10 йешҫĕк улма Иҫйинкăри пристăне тытса тăракана сутса укçине хама илтĕм, пуйантарах çынсенҫен вклатсем пуçтартăм, ак Çтепан Николайĕвран 250 тенкĕ илтĕм, 58 кун опорот туса ироҫăн 35 тенкĕ тýлерĕм. Нумай проҫăн тýлен теççĕ.—Вăл нумай-и?

— Йат тухтăр тесех ĕçлерĕм, упыткă 1020 тенкĕ те 78 пуслăх анҫах турăм

— Хаҫ çавах: сан хĕвел анса ларҫĕ. Шупашкарти шурă çуртра аван номĕрсем пур, çавăнта пурăнма кай, тесе копперативран çавăтсах кăларса йаҫĕç.—

— «Капкăн»!—есĕ те пулин ман хута кĕр!

Сасăсăр йулнă çын.

— Ех, сасăсăр йултăм.

— Простутă хыççăни мĕн?

— Çук. Сут хыççăн. Пухусенҫе 3 çул хушши сасă памалла мар туса хуҫĕç.

Ђаплă ревиçи.

Хăш ђухне копперaттивра растраттăсем пулнăшăн ревисорсем те айăплă.

(Хаçатсенђен).

Çиђĕ кун та, çиђĕ çĕр ревиçи пырат. Каснађейĕ ним тума пĕлмесĕр каѓѓă-маѓѓă уткаласа ывăннă, ђĕри калама çук хыгă сикнипе вĕçерĕнсе кайас пекех тăнă.

Пухалттĕр пĕр-пĕр ђыхвăра тĕп кĕнеке çине çырса хунă хыççăн ђернилĕ типсе çитиђенех ревисорĕ çав йĕпе ђыхвăра шута илсе пырат.

Укçа арђи çаплах уçăлса хупăнат: каснађей хăй аллине арђана ђикнĕ-ђикменех, малтан ревисор куçĕ, унтан ревисор алли арђа ăшне кĕрсе кайаççĕ.

Хут укçисем, кĕмĕл укçисем, пăхăрсем тарласа кайнă: арђара выртас вырăнне алла-аллăн çýреççĕ.

Претçетаттĕлпе правлени ђленĕсем ревиçи пĕтессе кĕтсе ывăннă: те хĕпĕртенипе ĕçсе ýсĕрлесшĕн, те тата тĕрмене кайасшăн.

Ревисорĕ пĕр май ревиçи тăват, канма та пĕлмест. Пĕр хут ревиçи тунă хыççăн, тарланă çамкине шăлса илсе сăмсине шăнкартат те, каллех ревиçи тума тапратат. Пĕр аллипе ревиçи проттоколĕ çине ал пусат, тепринпе çĕнĕрен ревиçи тума тапратат.

Ревиçи тунă ђухне çырса пынă ђыхвăрсем çырнă хыççăнах типсе пыђђăр тесе, пухалтĕр хăй кĕнени çине çырмалли ђыхвăрсене химиђĕски кăранташпа çырма пуçланă.

Правлени ђленĕсем икĕ пайа уйăрăлнă: пĕри, ревиçи лайăх пĕтнĕ хыççăн ĕçмелли пултăр тесе, хĕрĕх кратуслине сутнă çĕре ђерет кĕтме кайнă, тепри тата, ревиçи хыççăн сута ленкмелле пулĕ тесе, халăх суђĕн алăкĕ умне ђерет йышăнса тăнă.

Претçетаттĕл, ђи малти ђеретре тăраканскер, сасартăк хăй копперaттивĕ патне ђупса пырса ревисора каланă:

— Ей, йулташ, пивнойа ревиçи туса пăхрăни?

— Пухалтĕр отђотне, кассăра, лавккăра мĕн-мĕн пурине тĕрĕслесе тухрăм, пивнойа...

— Пивнойри сăра хăватне ревиçи туса пăхмалађђĕ. Саккун хушнинђен хăватлăрах пулнă сăрасене сутмаççи унта?

— Çук, тет сăнран ýксе ревисор.

— Васкатăна, терĕ претçетаттĕл.

Ревисор пивнойа васканă. Вĕçĕмсĕр ревиçи вара ђарăнса та ларнă.

Путылккасем пушаннă, çýлĕксем пушаннă.

Каснађейĕн ђĕри те хăй вырăнне пырса ларнă.

Иккĕмĕш ђеретре тăракан правлени ђленĕсем пĕремĕш ђерете куçнă.

ТÀРНА.

Хура сысна.

Вăхăђĕпе хĕвел те
Никама та кирлĕ мар,
Çулла шăрăх кунсенђе
Сыснана пит аван мар.
Пĕр лупашка хĕррипе
Пырат сысна ахлатса,
Хĕвел хыгă хĕртнипе
Вăл шăрăхпа пăђăхнă,
Лупашканăн варринђе
Пылђăк çинђе вăл выртнă.
Анђах хĕвел унтан та
Хăйĕн вĕри çуттипе
Пирĕн хура сыснана
Хăваласа кăларнă;
Ниçта кайа пĕлмесĕр,
Сысна утат хуйхăрса,
Ним калама пĕлмесĕр,
Пĕђђен пырат калаçса:
— Ах! Ах! Шăрăх...
Тупайăпши вырăн урăх
Кăшт çех выртса канмалăх.
Ах! Шăрăх!
Çахă йăвăр вăхăтра
Выртăттăм-ђĕ картара.
Шăрăх, шăрăх!
Ах, хăйамат хĕвелĕ...
Хуçан аслă ывăлĕ
Паçăр кăна картаран
Патакпала хваларĕ..
Ах, шăрăх!
Кĕтеп вĕри вилĕме.
Кăна йăтă илтрĕ те,
Сысна патне çитрĕ те:
— Тата мĕн-ха, Матĕрне?
Ан вăрç халĕ хĕвелне!
Питне-куçна тасатсан,
Кăшт тасарах пурăнсан
Сана хĕвел пĕçермĕ,
Капла питех аптартмĕ, терĕ.

Н. ЕВТОККИМĂВ.

Тирпейлĕх решимĕ йалта.

Йал тени вăл Шупашкартан инçетре лараҫ: хăшĕ 7—8 çухрăмра, хăшĕ 134 çухрăмран та инçетререх. Çавăнпа та пирĕн хурçă пек çиҫĕҫ лосунксем, унта ир çинҫе 5—6 сехетре çитмеллисем, хăш ҫухне каçхи апат çинĕ хыççăн хыçкаланса тăнă ҫухне тин пырса кĕрекенҫĕ, мĕншĕн тесен йалта хаçат илекенсене хăрах алăри пурнесемпех шутласа кăларма пулаҫ. Анҫах пурлăха тирпейлĕ тытасси çинҫен кăларнă лосунк, тем майпа тата, йала пит хăвăрт çаврăнса çитрĕ.

Майăн 1-мĕш кунĕнҫе «ҫăваш йӳççине» шухăшласа кăларнипе ҫапа тухнă Шеммем йалне (Шăмат вул.) сĕтĕрĕнсе çитмелле пулҫĕ. Халăх пухса çу праçникĕ çинҫен çуллă токлат туса парастăнҫĕ те, уҫитлине ҫĕнсе шкул çуртне уçса пама ыйтрăмăр. Уҫитлĕ пире çапла çатлаттарса хуҫĕ:

— Шкула кĕртместĕп. Урай вараллаттăр. Халĕ решим экономи. Урайсем çуса укçа-тенкĕ пĕтерме пулмĕ. Лаша илнĕ ҫух тавлашса тăнă пек, ҫылайҫен тавлашса тăрсан, аран-аран шкула кĕрсе карăмăр.

Шкул урайĕнҫе икĕ пӳрне ху анĕш ыҫҫăк.

— Ку урайа ма çуман, тесе ыйтсан:

— Перекат решимĕ, терĕç.

Вĕсем, кăтă Хветĕр пек, урай çусан урай хăмисем çӳхеленсе йулаççĕ тесе, хĕл каçиҫҫенех шкул урайĕсене çуман. Ухмаха турра пуççăнма хушсан, вăл хăйĕн çамкисене те çалса çурĕ, тени çак пулҫĕ ĕнтĕ вăл.

Йăлăмкас вулăсĕнҫи çынсем тата, хăйсен ытлашши укçисене перекет кассине леççе парас вырăнне, Хурăнлă Ҫăкăрти Микук йумăç патне леçме вĕреннĕ.

— Укçасене пĕр çĕре пухатпăр. Елĕк, сгорай решим ҫухне тума вĕреннине экономи решимĕ вăхăтĕнҫе те пăрахăнмастпăр. Мĕн айăп пур унта?—решима хирĕç пымастпăрске елĕр теççĕ.

Кĕҫкей йалĕнҫе тата тепĕр йышши тирпейлĕх шухăшласа кăларнă. Кушак сурăх, сысна, шăши виллисене, çăва çине илсе кайса пытарас вырăнне, урамри çĕр çемçелсе выртăр тесе, урамрах выртгарса çӳретеççĕ. Анҫах вĕсен тирпейлĕхĕ перекетлех пулман, тет: выртса çӳрекен вилĕсене хăш ҫухне йăтăсемпе сыснасем тирпейлесе хураççĕ, тет те, кайран сыннисем те, тирпейлĕх решимĕ саккунĕ тăрăх, тирпейленсе выртаççĕ, тет.

Нурăс вулăсĕнҫи Алкоçинри погрепиттĕл кооператтивĕ халăх укçине тирпейлĕ тытмалла тенине урăхларах ăнланнă. Кооператтив ваҫҫи çĕрĕк, йӳвĕ пулă туйаннă. Хурҫĕсем куçа та курăнаççĕ.

— Ма сутаттăр ку пулла, тесен:

— Решим экономи!.. Иӳнĕ. Ҫленсем тирпейлĕ пулҫҫăр. Хаклă товар илсе укçа сайа ăн йаҫҫăр, теççĕ.

Ун пек тирпейлĕхсем пирĕн хушăра пиҫ нумай. Хăшĕ вырăс йӳççи хакла ӳкет тесе, сăмакуннăй йухтарса лараççĕ, хăшĕ... Анҫах вĕсем çинҫен çырса ытлашши хуҫ пĕтерес марха. Хуҫ тĕлĕшĕнҫен те тирпейлĕх пултăр.

МАМИ.

Шăнапала пыл хурҫĕ.

Пыл хурҫĕ пĕрре пӳртĕ кĕнĕ.

— Ха! тет шăна ун çине пăхса,
Йăлтах пирĕнни пек сăнĕ,
Шăнан пекех куçĕсем,
Авă, тата еппин, урисем...
Пирĕнни пекех сăнни пур,
Мĕншĕн ҫапа тухнăва вăл мур!
«Пыл хурҫĕ те пыл хурҫĕ» теççĕ,
Вĕсен усăллă ĕçĕвҫен тĕлĕнеççĕ,
Мухтамаллăх хапи çук,
Еп те, тытăнсан, ĕçре унтан йулаҫ ук!

— Тĕрĕс! тет ăна хирĕç пыл урҫĕ,
Есĕ, тытăнсан, ĕçре манран йулас çук,
Анҫах санран тытăнасси пулас çук:
Шăна тени йанттине йуратаҫ;
Тата çакна калас пулаҫ:
Ĕç тенине пурте ĕçлеççĕ,
Пĕрлешсе ĕçлеме нумайĕшĕ пĕлмеççĕ,
Пĕрлешӳллĕ ĕçпе
Епĕр тĕнҫене тĕлĕнтеретпĕр,
Пирĕн пек пĕрлешсе ĕçлеме
Сире те ҫĕнетпĕр.

Ку сăмахсем такамшăн та усăллă пулмалла:
Етем те, пĕрлешсен, ĕçне ăраснах кал-кал тумалла.

Н. ИЕВТОККИМĂВ.

ПАЛЛĂ ТНЕВНИК. [1]

(Пулма пултаракан йапала.)

Апрелĕн 25-мĕш кунĕ. Пайан «Правтă» хаçатра еккономи решимĕ çинҫен лĕпĕртетнине вуларăм. Темĕнле решим пулсан та, мана пришим тăвас çук. Ак, вăт, 10 пăт тавар илме Аçтăрхана кайса килĕп, унта... Местком сторошиххăна шалу ўстерсе парасшăн, епĕ: «еккономи решимĕ» тесе шалу ўстерсе памарăм. Арăм тени çилленнĕ ҫĕ. Киле пырсан ҫўп туса илтĕм. Пĕҫĕкçĕ ҫухне ҫи тутлă апат шушккă пуҫ, тенĕ-ҫĕ. Халĕ шушккă тенине çийес те килмест. Котлетсем, нешăнккăсем, коҫйаксем... Ревоҫутси майлă кайни йурарĕ.. Тĕлĕкре упăте куртăм,—ман сăнл .

..айăн 8-мĕшĕ. Çĕнĕ машшинисткă туйантăм. Мăнтăр, ҫиперскер. Куçĕсем хăй патне ҫĕннĕ пекех йалкăшаççĕ. Тирпейлĕх çинҫен лĕпĕртетрĕмĕр. Арăм хырăмĕнҫе аҫа тытăнма пуçланă.

Майăн 16 мĕшĕнҫе. Аçтăрханта. Пĕр каçра 200 тенкĕ ĕçсе пĕтертĕм. Майрасем йуратаççĕ. Мĕншĕн йуратаççĕши? Те сăмса лапҫăк пулнăшăн, те урăххишĕн?

Майăн 31-мĕш кунĕнҫе. Пухалтĕрпа сҫотсем çыртăмăр. Хула тулашĕнҫе кулет туса çўрерĕмĕр, машшинисткăпа. Парăнҫĕ. В ç расрет шалу ўстерсе пама пултăм. Майрапа çўренине арăм курнă. Турҫăкапа çапрĕ. Тĕлĕкре Микулай патша хĕрĕпе йавăçнă. Ҫипер, мур! Каҫҫа илсен...

Ийунĕн 2 мĕшĕ. Мухмăрла. Местком ҫленĕсемпе ĕçрĕмĕр. Тирпейлĕх çинҫен калаçрăмăр. 3 уйăх ĕлĕкрех 400 тенкĕ парса илнĕ лашана 260 тенке сутса йатăм. Арăма вăйпах виçĕ хут ҫуптуса илтĕм. Усăк тути йăл кулҫĕ.

Ийунĕн 4-мĕшĕ. Аçтăрхантан илсе килнĕ тавар веçех çĕрĕк пулнă. Акт çыртăмăр. Ĕçĕ пĕтрĕ. Килтен атте килнĕ. Выçă пурнатпăр тет. Паранкă çиме хушрăм, çийĕнҫен п равнă усăлли çинҫен лекси вуласа патăм. Кăмантировкка кайма хатĕрленетĕп. Еккономи решимĕ çинҫен манма пуçларăм. Хаçатра курсан та вуламастăп. Картла çатлаттартăмăр.

Ийунĕн 12-мĕшĕ. Хурах! Распой!.. Тытма килҫĕç. Виçĕмкун ман çинҫен стаҭйа тухнă. Пулăшăр! Пулăшмасан кăларса йарăп. Хурах! Контревоҫутси! Старый решим!..

Ийулĕн 1 мĕшĕ. Тĕрмере. Арăм шушккă илсе килсе çитерҫ. Пит тутлă. Арăм тути те пит тутлă. Иĕке хўресем аптратаççĕ. Тĕрмерен тухсан хамăр аптеккăри йĕке-хўрэ вĕлермелли емелсене пĕтĕмпех уҫрештени укçипе илсе йарса пур йĕке-хўресене те вĕлерсе пĕтерме сăмах патăм. Амниçти пулассине кĕтетĕп. Хамăрăн сторăш папекех ырханланса карăм. Майрасем паллас та çук. Ҫернил пĕтрĕ.

ИĂВАН МУҪИ.

[1]) «Тневник» тесе—пĕрпĕр çын кашни кун мĕн-мĕн курни илтни çинҫен пал туса пымалли кĕнекене калаççĕ.

„Йакку сыснами“.

Иакку арĕм тумланса,
Турра хытă ĕненсе,
Кайаҭ ҫўрке кĕлтума
Христус турра пуççапма
Тăвайкирен хăпарсан
Кĕрет арăм ҫиркĕве
Пупсем йурлаç л-тăваç
«Иако с «на пох» тесе.
Хайхи Иакку арăмĕ
Кăштах турра пуççапсан
Хĕпĕртесе савăнса
Хăйĕн килне вĕçтерет.
Пўрте кĕнĕ кĕменех
Ара... Иакку, итле ха!
Пирн сыснами пуррине
Ҫиркўре те пĕлнĕ, вĕт.
Тур умĕнҫи пупĕсем,
Пирн сыснана асăнса:
„Иаккун сыснами пур“ тесе
Иурлаç ҫирк ет Иаккуне.

КĔРКУЛЕС.

ак сăвви.

Пирĕн çыхăн çирĕп. Ҫухăнсен анҫах мар, кулаксе те пирĕн пата çырусем çыраççĕ. Çтихпа çыракансем те пур. Акă, пĕри çыраҭ:

„Капкăн“, мана çаклатрăн,
Иама хăçан шухăш пур?
Çынсене те кăтартрăн.
Иар тархасшăн, турă пул.

Çук, турă пулас килмест. Иамастăп.

Çутта кăларакан пулăҫнăй.

Пирĕн пата пĕри хутпа ҫĕркесе пĕр татăк кулаҫă йăнă. Хуҫĕ çине çапла çырнă:

«Çак кулаҫа ĕпĕ Капранăв пулăҫнăйĕнҫеэ илтĕм. Кураттăри ун варринҫе хаçат пур. Кулаҫă ăшне хаçат ҫиксе пĕçернĕ. «Капкăн» тус, вĕрентха Капранăва хăй ĕçне ĕçлеме.»

Халĕ тирпейлĕх решимĕ çинҫен калаçнă ҫухне, кулаҫă тухăçлă пултăр тет пуҫ. Ираҫ. Тирпейлĕхшĕн тăрăшаҫ. Куншăн ăна Сывлăх Комиссариаҫĕн метаҫ памалла. Ылтăнран туни çук пулсан, хутран туса „штраф" тесе çырнине парсан та йурамалла.

Кооператси вăйланни.

Вăйлă суттăваççĕ кооператтивсем. Тăвар çитеймест!

Сĕнтĕр вулăсĕнҫи «Сӳре» йăтлă кооператтив прикащҫăкĕн ревиçи тунă ҫух, 70 тенкĕлĕх тавар çитеймен.

Анҫах таварне хресҫенсем мар, прикащҫăкĕ хăйех илсе пĕтернĕ, мур!

Çил те вăрлама пĕлет.

Ҫупай вулăсĕнҫен Çулпуç кореспотент çыраҫ:

Кив-Çурт Маркари арман тытакан ерттелĕн ĕçĕсем пит йăпăхса кайнă: ампар çийĕнҫи улăмĕ вĕçсе кайса пĕтнĕ—çапçарах лараҫ; арман çĕрĕ 5 теçеттин. Унпа та усă курма пĕлмеççĕ. Арман пӳрт урайне нихçан та çуман, тет.

Мĕн тума çăвас? Арман пӳртне те çилпе вĕçтерсе кайсан урай çуни ха рама куйаҫ теççĕ пуҫ.

Шыв шеллеççĕ.

Халĕ пире тирпейлĕ пурăнма вĕрентеççĕ. Тирпейлĕ пурăнма кирлех. Анҫах...

«Епĕ пĕрре Çĕрпӳ пуҫнитсине аҫана илсе кайрăм,» тесе çыраҫ пĕр хресҫен. „Ларсан, ларсан ман аҫа шыв аптăрата пуçларĕ. Пакша шыв лараҫ, анҫах курки çук. Стурăшран курка ыйтрăмăр та, курка çук, киле кайсан ĕçĕр, терĕ те таçта кĕрсе кайрĕ. Унта 20—25 çухрăмран килнисем те пур. Никамăн та çумĕнҫе крушкă çук. Аҫа пит аптăратнăран епĕ пĕр çывăхрах лавккана кайса 20 пуса стаккан шыв илсе килтĕм. Пак патне пытăм та кăранне çтена йенне çавăрса хунă. Стурăша çавăрма хушрăм та, есир кăрантран йухтарса урайне йĕпететĕр, çӳлтен ăсса ил, терĕ. Çакна тата хвершăл курҫĕ те пире «ухмахсем» тесе вăрçа пуçларĕ. Нумайĕшĕ вăрçасран хăраса ĕçеççисем килсен те ĕçме хăраса ларҫĕç», тет.

Тепле çын çинҫен калаççĕ ха „кĕл тума хушсан çамкине çĕмĕрет" тесе. Çĕрпӳ пуҫнитсин стурăшĕпе хвершăлĕ те çавах. «Тирпейлĕх» тесе вĕсем çынсене шывсăр типĕтсе вĕлерĕç.

Ултавçă.

Тăрапайра (Хĕрлĕ-Ҫутай вул. Иетĕрне уйесĕ) пĕр Шулайĕв йатлăскер лавка уçрĕ те, тĕрлĕ кирлĕ-кирлĕ мар йапаласемпе патгентсăр-мĕнсĕр сутă тума тытăнҫĕ. «Ку аҫа пăрахмалли емел, ку пуç ыратнине ҫаракан емел» тесе ҫăвăш хĕр-арăмĕсене улталаса пурăнаҫ. Иепле ҫарас ăна, тесе ыйтаҫ йулашкинҫен çыртакан.

Ăна ҫарма темех кирлĕ мар. Ăса кĕртекен „емел" туписа парас пулаҫ.

Сывăрсах кайнă.

Ӳлтӳрт-Туçа (Шĕнерпуç в. Шуп. у.) йалĕнҫе пĕр орканисатси те çук. Иал сыннисем ĕлĕкхи йăласенҫен пĕрте уйăрăлман, ҫиркӳ праçникĕсенҫе ĕçсе ӳсĕрĕлсе вăрçса пĕтеççĕ, çапăçаççĕ. Çур йал сăмакун вĕретет. Ҫырлесен тухтăр патне каймаççĕ, тĕрлĕ ват карҫăксем патне кайса вĕртереççĕ, тет йалкор.

Тутлă ăйхăпах сывăраҫ иккен йалĕ. «Капкăна» тĕлĕкĕнҫе те курман пулас, курнă пулсан хăраса вăраннах пулĕҫҫĕ.

Сăхă.

Пырса кĕтĕм пĕр йулташ патне. Патмар çирĕп çын, темскер, пуçне аллипе тĕкеленĕ те сĕтел хушшинҫе лараҭ.

— Мĕнле пурнан, пурçăн тус? тетĕп.

— Е, тăм писмен, мĕн мĕнле— Пĕлетĕн, пурнăç мĕнле—сăхă, тет.

— Мĕнле апла çулла «сăхă» каламалли пур? «Сăхă» тесе хĕлле сивĕре çул йăвăрпа çуна наҫар шунине каламаççĕ-и?

— Ай, çулла наҫар шума пултараймасҭ тетĕн-и мĕн, пирĕн хуçайствĕнниксен пурнăçĕ—терĕ те, куçне ҫарса ман çине тĕллерĕ ман сулхăнлă йулташ.

— Ну, йурĕ, килĕшĕп, анҫах калаcа кăтарт—мĕнтен сáхă санăн пурăнăç?

— Мĕнте, мĕнте?!.. Темрен те! Укçа çук кассăра, памаççĕ панкăра—сăхă... Тавар тупмалла мар, халăх та тăваймасҭ—сăхă... Тырă наҫар пуласси курăнса тăраҭ: халăх парăм тýлеймест—сăхă...

Тата сăхă—расхутсене, шгатсене ҫакарнă ҫух: «решим економи» тума тытăнсан.

— Унта тата мĕнле сăхă? тĕлĕнетĕп епĕ.

— Кунта.., кунта,.. кунта пуринҫен те сăхă... Калама çăмăл: ҫакарап, перекетлеп... кĕскетеп... теме.

Пырса пăх-ха ман «ĕçлĕ çынсем» патне. Ҫакаратăн шални—ĕçе сăхă шутараççĕ, сахаллатан слушăшҫи—сверхуроҫнăй ĕçлесе тимретеççĕ, векçĕлсене сыхласа пыми пулаççĕ, пĕр сăмахпа каласан: сăхă, тăк сăхă, ĕнтĕ.

Çапла калаçса ларнă вăхăтрах телефон шанкăртатрĕ. Пурçăн йулташ пĕр тухăмĕнҫе телефон шăхлиҫине йарса илҫĕ те итлеме тытăнҫĕ. Хăйĕн итленĕ çемĕн тути йелпĕрет:

— Ехе...иййе,.. йурĕ, тесе анҫах пуçне силлесе калаçаҭ.

— Мĕнле хĕвел куртăн-ара? тетĕп те хамăн та ҫун çĕкленнĕ пек туйăнаҭ.

— Ара, шыв Атăл таврашне пусмăрланă пирки укçа ыйтма май пур пит, тесе сиксе тăраҭ те пухалтĕрне ҫĕнсе илет.

Лешĕ сăмса тăрăх куçлăх виттĕр пăхса кĕрет те, пуçлăхĕ умне пырса урисемпе кукалесе тăраҭ.

Хытă çын.

Лаша. Ытла сахал апат паратăн. Сан çийеси, ман çийеси кăна. Мĕншĕн хытса кайрăн!

Хуçи. Ку утă халăх çаранĕ çинҫен тăрланăскер, çавăнпа ăна тирпейлĕ тытмалла. Халăх пурлăхне тирпейлĕ тыт, теççĕ.

— Халех, М. М., ҫыхвăрсам хатĕрле: Шупашкарта склат шыва кайнипе 10000 т., Улатăрти макаçин ýмне шыв пынипе икĕ кун сут туман пирки 2000 тенкĕ сийен. Çĕрпýре 5000. Вăрнарта потвалсене шыв тулнипе тавар пăсăлса хакĕ ýкнипе 1000 тенкĕлĕх.... Тата та... тата та...Мĕн пурĕ 35000 сийен куртăмăр шывран, тесе пĕтерҫĕç пухалтĕрпе иккĕшĕ.

— Тин сăхă пĕтĕ, тесе хĕпĕртесе пăхрĕ ман çинелле пурçăн йулташ: тýлеççĕ вĕт мĕн пур Атăл сийенне.

— Сăхă пĕтĕ, йĕпе ҫăхă пулĕ, терĕм те йулташа ал парса тухрăм.

Н. ШУПУÇÇЫННИ.

Аслă çынпа ăслă çын.

Мăн çул çийĕ майĕпе пирĕн Кашмаша (Шурҫа в.) тем тĕрлĕ çын та кĕрсе кайаҫ. Мăнкун виçĕ кун тенĕ ҫух пĕр паллă, аслă çын килни илтĕнҫĕ. Иулташ çав тĕрлĕ илĕртсе ҫĕннĕрен епĕ те ĕçе пăрахсах ҫаплă çынна курма утрăм. Епĕр çак аслă çынпа Шыçмак Иармула халапланса ларнă тĕле пултăмăр (иккĕшĕ те ăш кĕленĕ таран сыпнăскерсем).

— Йа сотсиалтемократ - анархист Алекçей Самарин, тесе кастараҫ лешĕ вырăсла,—епĕ таçта та çитсе курнă, тем те пĕлетĕп, анҫах çак çуттине сыпасса, çын хĕр-арăмĕпе пурăнасса хам вилиҫҫен пăрахас çук. Мĕншĕн Самаринăн пуçĕ кукша? Ех, ҫунăм!..

Ку та кайа йулса намăс курасшăнах мар:

— Хĕрпе арăма çавăрасси мĕн вăл? Хамăн шухăшăм пулсан, епĕ ҫупой хĕре, арăма çавăратăп, майне пĕлес пулаҫ. Епĕ тĕрлĕ йапаласем çинҫен тĕрлĕ майсем пĕлетĕп, сăмахран, нумай хĕр-арăма „вĕри çĕленсенҫен“ хăтарса, ывăл аҫа йе хĕр аҫа çурралассине пĕлетĕп... Ҫукун çул ĕçне, çĕр виçес тĕлĕшрен... суг ĕçĕпе мана нихăçан та айала тăваймăн: пĕлтĕрхи мăнкунта пĕр комсомола сыснана вĕтнĕ пекех ăшаларăм. кĕркуннепе агте (вăл туркă вăрçи ҫухнехи салтак) наступлени тунă револьвера илсе карĕç, хĕлле пĕр йалсовет ҫленне хурах туса пăркăҫăласа пăрахсах хĕртрĕмĕр, шелкĕшĕ анҫах йулҫĕ... çапах сутра çийеле тухрăм, епĕ...

— Хе...хе...хе.. мноко-ли есĕ курнă? Епĕ Иетĕрнере, Шупашкарта, Сĕнтĕр-Вăрринҫе... Иулашкинҫен Çĕрпӳре пурăннă ҫух мана, кашкăра йытăсем тапăннă пек, тапăнаҫҫĕç, но не на тово налетели, йа старый морйак—електротехник—тет вырăсла.

Ларма вăхăт çуккипе епĕ тухса карăм. Тепĕр кунне: „Леш шыçмакăн арăмне тапăннă, арăмĕ вĕçерĕнсе тарнă та—60 çулхи амăшне çулса илнĕ, карҫăк кĕç-вĕç анҫах ҫунне турă аллине паман“, тенĕ сасă сарăлҫĕ йал хушшинҫе.

Виçĕ кун çапла аташса çӳресен Самар кайăкĕ Хуҫашалла вĕçтерҫĕ, хăйне савакансене, курас текенсене Иетĕрнери çу савăтне ҫĕнсе хăварҫĕ, унта електритсă çутти те, тепĕр йышши çутти те пулас пек каларĕ.

Хăйамат.

„Тирпейлет“.

Тирпейлĕх решимне пурнăçа кĕртнĕ ҫухне пит пĕлсе ĕçлемелле.
(«Канашран»).

— Çырха малалла, тет Павăл Павăлҫҫă çекреттарĕ патнерех пырса.— Çыр Халăх Хуçайствин Тĕп Советн Сроҫнă. Пирĕн уҫрештенире «е[illegible]ми решимĕ» текен лосунка пурнăçа кĕртес тĕлĕшпе çаксене тунă... „Çыртăн-и?“— Сиртен «тиректив» илсенех 11 пайлă комиççи суйларăмăр. Çав комиççисем... „Çыртăн-и?“—Çав комиççисем тăрăшса ĕçленипе... Пĕр минут шутласа илĕпĕр. Кăранташ тыт-ха!»...

Çекреттарĕ çыракан хутне пĕр йеннелле пăрса хуҫĕ те плок-нот илсе шутлама тытăнҫĕ.

— Çапла вара. Тĕрлĕрен шурвалсем çине опйавлени паман—пĕр çул хушшинҫе—204 тенкĕ тупăш йулнă. Сотрутниксене „сократтит“ тусан вĕсене компенсатси паман—155 тенкĕ 3 курйера, тата 1 упоршҫитса кăларнă—75 тенкĕ, кĕçĕнрех сотрутниксене хĕрлĕ ҫернил вырăнне сенкер ҫернил панă, усси... хм, кхе... Ҫимха... Ну ларт—120 тенкĕ. Тата мĕскер? Реклама—пур, штат—пур, пуштă.. Иурĕ çыр. Çырусем йарас вырăнне телекрамсем çӳретсе 300 тенкĕлĕх таса хут сыкланă. Çырн-и? Шутла ха пĕтĕмпе. Çекреттарĕ кăранташпа çыркаларĕ те: „Мĕн пурĕ 854 тенкĕ“ терĕ хут çине пăхса.

— Сахалтарах! Ларт пин те сакăр çĕр аллă тăватă тенкĕ. Лартрăн-и? Çыр малалла! Ăçта çитнĕҫҫĕ-ха епĕр? Мĕн пурĕ 1854 тенкĕлĕх усă кӳнĕ. Çыр малалла. Комиççи пĕр ҫарăнмасăр ĕçлет. Малашнехи ĕçĕсем çинҫен хăй вăхăтĕнҫе пĕлтерĕпĕр“. Пĕтрĕ. Ну, кăна нумай пулмаҫ илнĕ çĕнĕ планккăсем çине çаптар. Коппине ретаксине йар.

* * *

Ĕçне пĕтерсен Павăл Павăлҫҫă аллисене икĕ кăсйине ҫикрĕ те савăннипе шăхăркаласа кĕтесрен кĕтессе уткаласа çӳрег. Ĕçе вăхăтĕнҫе пĕлсе туни йаланах савăнтараҫ вăл. С—Н.

САРПИКЕ.

— Савни манран сивӗнҫӗ пулас. Парнесем пама пӑрахрӗ. Халӗ, тет, хулара решим: командировккӑсене ҫӳресе укҫа тупаймастӑп, тет. Суйаҭ пуҫ. Мӗнле майпа илӗртес-ши?

Фоккус.

Ӗлӗк авал ҫыркӑсенҫе фоккуҫниксем стаккана ҫыртса илсе, шатӑртаттарса ҫӑмласа йараҫҫӗҫ. Халӗ ӑна Именкассинҫи Халкиҫ туса пӑхнӑ. „Вӑл ӳсӗрпе стаккан вырӑнне кӗрӳшӗн сӑмсине ҫыртса пӑхнӑ. Шӑлӗ, тимӗр пулманран пулмалла, сӑмсине татсах илеймен“.

Епӗр шӑлпа кукӑҫ анҫах ҫийеҫҫӗ тенӗ, етем сӑмси ҫиме те йураҭ иккен. Кун пек ҫаплӑ йапала шухӑшласа кӑларнӑшӑн ӑна накратӑ памалла. Ун пирки халӑх ҫлетӑвӑттӗл мӗн калӗ-ши?.

Йӗке-хӳре.

Ҫураҫӑк вулӑсӗнҫе (Ҫӗрпӳ уйесӗ) Лашман йатлӑ хӗвершӑл пу . . Ҫакӑн патне тӗрлӗ ҫиртен пулӑшу ыйтма. пӗр йапаласӑр пырсан пӗртте ӗретлӗ пӑхса кирлӗ лекартсу памасҭ. Пӗр икӗ теҫетке ҫӑмарта илсе пырсан анҫах аван пӑхса йараҭ. Пӗрре ҫапла Вӑрман-кассинҫи Уҫӑп Михали куҫ ҫирӗпе пырсан, ӑна 15 ҫӑмарта панӑ та, ӑна аван лекартсу парса йанӑ, тесе ҫыраҭ Аксӑ.

Ҫак кунсенҫе ҫӑмарта хакӗ ҫавӑнпа иккен ӳссе карӗ пулас.

Тирпейлĕх сăввисем.

Çăка турта хуçăлтăр,
Иуман турта тата пур.
Иапăх пуçлăх тĕп пултăр
Лайăх пуçлăх тата пур.

Тарăн çăлтан шыв ăсма
Çутă витре кирлĕ мар.
Тирпей сукка курмашкăн
Куçлăхсемех кирлĕ мар.

Урам урлă каçнă ӳух
Такăннă пек пултăн и?
Хысна укçи алра ӳух,
Кăлтăк пулӳ тестĕн-и?

Пайан сырнă шур урана
Хуратас мар-ӳĕ пайанах.
Хаӳ суйланă тусăма
Варалас мар-ӳĕ кăçалах.

Çивĕӳ хаӳри пит виӳкĕн
Хура тăла касмашкăн.
Проккурорсем пит ӳейе
Вăрăсене тытмашкăн.

Вуник салма пĕçертĕм
Пĕрне вутта ӳкертĕм.
Вуник çынна суйларăм
Пĕрне сута леçтертĕм.

Вĕт вĕлтрен йашкине
Çийес килми пуçларĕ.
Иапăх ĕçлен çынсене
Курас килми пуçларĕ.

Кĕмĕл çĕрĕ çутă мар
Варне тăхлан хурсассăн.
Кооператтив лайăх мар
Пуçлăх йапăх пулсассăн.

Хура вăрманта тил выртаӳ
Çынна курсан вăранаӳ.
Кооператтив çывăраӳ
„Капкăн" пырсан вăранаӳ.

Кăпинетра ларакан—
Алă пусса ларакак,
Алăк панӳе ларакан—
Хут сайарса ларакан,

Пултăр, пултăр, пултăрăн
Шуйтан хупах айĕнӳе
Тирпейлĕхĕн тăшмансем
Рестантсăсен çуртĕнӳе.

Кăвак лаша манăн çук,
Çиме парас хуйхи çук.
Ман алăра кассă çук,
Салатса йарас хуйхи çук,

МАМИ.

Пĕӳĕк аӳа.

Аӳа Атте, кĕпеллĕх илсе пар.

Ашшĕ. Халĕ тирпейлĕх рашимĕ. Кĕпелĕх илместĕп. Укçасем перекет кассинӳе выртаççĕ.

Аӳа. Мĕнлескер вăл рашим. Ватăскер-и? Еп ăна хĕнетĕп. Ес мана хĕненĕ пекех хĕнетĕп.

Халӳхи халăх сăнанисем

Кассăра кăшт та пулин укçа тымасан, лайăх мар пуласса, теççĕ.

———

Хуран çумĕнӳе хăрăм çунсан, ревиçи пуласса.

———

Ӳăх кутĕнӳен улăм çакăнсан, штатсене ӳакараççĕ.

———

Усламçă тĕнӳе пĕгет тесен, тавар хаклаваӳ.

———

Атăл шывĕ нумай пулнă çул, халăх пурлăхне тирпейлĕ тытман пирки тĕрмесене ленкекенсем нумай пулаççĕ.

———

Хĕр ӳурай йака шăлмасан, пулас йулташĕ шулĕк пулаӳ.

Халăха вĕрентес ĕçре.

Урнă упа.

Хăш çын ăсран тайăлсан пĕртте каласми пулаť, калассан та майлă каласмасť, аташса каласаť, пуринҫен ытла вĕçĕмрен шухăшлаť вара вăл. Хăшĕ пĕри тата урăхла ухмахланаççĕ, ахăрашаççĕ, тĕпĕртетеççĕ, нимĕнсĕрех курнă çынпа хирĕçеççĕ, кашнипех çапăçма та хатĕр. Вĕсене „урса кайнă“ теççĕ вара. Ун пеккисем хутра ситре пулкалаççĕ вара:

«Пирĕн йалта (Сăкăт,Патĕрйел вул. çак уйесах) халăха çутта кăларас ĕç малалла пыраť, крушоксем аван ĕçлеççĕ, çтена хаçаҫĕ тухаť—тет йалкор.—Анҫах епĕр çтена хаçаҫĕ кăларни Упа Саҫукĕнне кăмăлне каймарĕ Вăл майăн 9-мĕшĕнҫе ликпунта çĕмĕрсе кĕнĕ те, çакăнса тăракан лосункăсене тустарма пуçларĕ. Ним тума аптăраса ликвитаттăр капинетне çĕмĕрсе кĕме тытăнҫĕ, анҫах çĕмĕреймерĕ те, çиллине шăнараймасăр, акăрашса килне тухса кайрĕ».

Ун пеккисем хутра ситре пулкалаççех терĕмĕр малта, пулаççĕ çав. Упа Саҫукĕ мĕнтен кайа. Упа тесех ахалех каламан пулĕ çав ăна.

Пăхăр пуçлă çын.

Виçи-касси (Ҫупай вул.) шкулĕн саветуйушҫийĕ Антрейĕв, аҫасене вĕрентессинҫен пуçне, халăх хушшинҫе пĕртте ĕçлемест. Пĕрре халăх шкула пухăнҫĕ те, саветуйушҫи арăмĕ халăха шкултан хăваласа кăларас тесе кăмака йушкине вутти çунса пĕтиҫенех шатлаттарса хупса хунă. Вара çынсем пĕтĕмпе аптăраса ҫихна ҫихна тухса тарнă. Хăшĕ-пĕри кайран сĕрĕм лексе пуç ыратнипе аптăранă, тесе çыраť Вăрттăн куç.

Хăйне сĕрĕм тивни çинҫен çырмаççĕ пĕри те. Ун пек пуça сĕрĕм тимест те пуҫ çав.

Çапăнма йуратакан çын.

Шемшер шкулĕнҫе (Шупашкар у.) хĕлле шартлама сивĕсенҫе те вутă çук тесе, хăш кун саççимех хутмасҫĕç, хутсан та пит сахал хутаҫҫĕç. Аҫасем вĕреннĕ ҫухне тумтирпе те ĕнтĕркесе лараҫҫĕç. Çав вăхăтрах уҫитлĕсем пĕрне пĕр кун, тепĕрне тепĕр кун йатарлатса мунҫа хутса кĕреҫҫĕç.

Вĕсем мунҫа кĕме йуратаççĕ пулсан „Капкăн“ вĕсене хăй мунҫине кĕртес терĕ.

«Шăпҫăк»

Шăпҫăк пит ăста йурлаť вăл, ун йурринe пит хавас иглеççĕ вара. Анҫах шăпҫăк, вĕçен кайăк пулсан та, хăçан ĕçлемеллине, хăçан йурламллине пĕлет. Нăрвашри (Тăвай вул.) вуламалли çурт пуçлăхĕ Сайтсăв ăна кăна пĕрте пĕлмест. Иурлама йуратаť.

«Вуламалли çуртра ҫас-ҫасах каçпала йурă сасси илтĕнет. Çур çĕрҫҫен йурлаť те вара, çынсем выртса пĕтсен тайкаланкаласа килнелле утаť» тесе çыраť пĕри.

Вĕçен кайăкран тепĕр уйрăмĕ пур иккен. Шăпҫăк ĕçмесĕрех йурласа савăнаť, Сайтсăв «тайкалантарканнине» ĕçсен тин йурлаť. Çавăнпа ăна урăх йат памалла пулаť. Мĕнле йат памалине пурте пĕлеççĕ пуҫ, каламасан та?

„Капкăн“ пыман йал.

Ваçлей-кассинҫен (Кеҫкей вул. Шуп. у.) пире çыраççĕ:

Пирĕн йал пит тĕттĕм. Йалта ни шкул çук, ни вуламалли çурт çук, пĕр орканисатси те çук, ку таранҫҫен пĕр лекси те, пĕр токлат никам вуласа паман. Парттире йе комсомолта тăракан пĕр çын çук. Çынсем пуп сăмахне пит итлеççĕ, кĕлле çӳремо йуратаççĕ: Çитменнине тата хурал пӳрҫĕ те çĕрсе ишĕлсех аннă, тет.

Сăмахран каласан, нимĕн те çук иккен. Ку йапала „Капкăн“ пыманнипе пулнă пулас. „Капкăн“ халĕ вăл йала уҫҫота илҫĕ, малашне ĕç çĕкленсе кайасси паллах.

Шпалер мурĕ.

Нурăсри (Иет. у.) вуламалли çуртра стурăш лампнă кĕленҫи тасатма тытăнсан, çтена çине çапнă шпалера çурса илет те, çавăнпа тасатаť. Малашне те вăл çапла хăтлансан!... Мĕн пуласси паллах ĕнтĕ, шпалера пĕтĕмпех пĕтерет. Вăл пĕтсен хаçатсем çурма тытăнĕ. Пит те «тирпейлĕ» иккен стурăшăр. Хаçатсем вулаť пулмалла. Анҫах халҫҫен «Капкăн» вуласа курман пулас, ку номĕре вулаťех ĕнтĕ, ăна пĕлсех тăратпăр.

ПĔҪĔК КУЛĂШСЕМ.

Потвотă.

Сутйе: Есĕ отвот сайавит тумастăн и?

Айăпланакан: Ах!.. ара йепле потвотăсăр? кăçал ҫупрăм-ҫупрăм та... кирлех ĕнтĕ.

Çĕнĕ хыпар.

— Пирĕн йалта кооператтив уçнă?
— Лайăх йапала. Хăçан уçнă.
— Кĕçĕр çăра çĕмĕрсе уçнă.

Пурнăçри арифметтиккă.

Плӳс. Арăм нумай хулăм илсе пырсан, „плӳс“ пулҫĕ теме йурат.

Минус. Аҫа тăрантармаллăх укҫа тӳлемелле пулсан, „минус“ пулат.

Умношени. Кил-йыш хутшăнсан, умношени пулат.

Телени. Çĕр котекси тăрăх пурлăх уйăрнă ҫухне, телени пĕлес пулат.

Телимое. Упăшкапа 20 мĕш ҫисла.

Телитĕл. Арăм.

Расност. Тӳлеймесĕр йулнă парăмсем.

„Капкăнсăр“ аҫа.

Ашшĕ. Ма макăраn, аҫам?

Аҫийĕ. «Капкăн» илсе памастăн та... Атте йулташ, тӳрех калатăп. «Капкăн» илсе памасан кунĕнçĕрĕн макăрăп, сывăрма та пĕлмĕп.

Пуҫа килнĕ шухăшсем.

Мĕн тума кирлĕ марринне айван пуслăхран та вĕренме пулат.

— —

Оҫкосене шутлакаван шут ҫинҫи шăрҫи катăлсах пырат.

— —

Иурататăп текен майра ăсне тĕрмере ларнă ҫухне ҫеҫ пĕлме пултаратăп.

— —

Капкăн куҫĕ хулари уҫрештенисем ваҫҫи ҫурт-йĕр тăвакан технĕксенҫен хăшне-пĕрне куҫăхтарма та пултарат.

— —

Вăйлă сынăн вăйĕ тусĕсенҫен килет.

— —

Капкăн çăварĕ, хупсан, хупăнат, халăх çăварĕ хупсан та хупăнмасть.

— —

Иурăхсăр пуслăх туйанма çăмăл, хăтăлма (унтан) пит йăвăр.

— —

Çын çӳлелле хăпарса пынă çемĕн унăн кăлтăкĕсем курăнми пулсa пыраççĕ.

— —

Хăш ҫухне растратҫăх та тирлейлĕ пулма пултарат.

— —

Уҫрештени пулсан, ĕçĕ тупăнĕ.

— —

Çын ăшҫиккинҫи саплăксем тумтир ҫивҫинҫен нумайрах.

Йăвăр ĕçех мар.

Сутйа. Вăт, Анна Петровна, сана, аҫава çуратсан вĕлернĕшĕн уколовнăй статйапа 3 çула хупмалла турăмăр.

Анна Петровна. Çав пĕҫĕк аҫашăнах çав терийех ан асапланарăр-ха. Ытах пĕҫĕк аҫана йурататтăр пулсан, урăх туса парăп. 3 çулта 3 аҫа. Кун пек мар, тата хитререхкисене тăвăп. Иури, сутйа?

УТИК.

Хăравçă çын.

— Хысна укҫине салатакана суг тунă ҫухне, сан пуҫна мĕнле шухăшсем пырса кĕреççĕ.

— Кăшкăрас килет.

— „Такçанах çапла кирлĕ!“ тесе-и?

— Çук. „Кăравул“ тесе.

Сурăхсем.

Шăши шăтăкĕвҫен хĕвел ăшшине тухнă.
Ăна кĕтӳри хура сурăх курах кайнă
— Ей, аҫасем! Шăши, шăши!
Тет хура сура сурăх.
— Хӳри çине пус, ан кăшкăр урăх,
Тесе ҫупаççĕ ун патне илтнисем.
Хура сурăх шăшийе ĕçерсе йамарĕ...
Ака кĕтӳ пăлхана пуçларĕ.
Мĕн пулнă та мĕн пулнă тесе, ыттисем
Хура сурăх патне ҫупаççĕ,
Ăна хупăрласа илҫĕç.
Тĕрткеленеççĕ, пĕр-пĕрне ҫыпаççĕ.
— Ан тĕртĕр пит, шăшийе тартаттăр!
Тесе тилмĕрет хура сурăх.
— Пуçах касаканни-им вăл? терĕ пĕри
— Вара, çакă ĕнтĕ пире хăмăл çитерекенни,
Терĕ ăна хирĕç пĕр ватă сурăх.
— Апла пулсан хĕне ăна! теççĕ сурăхсем
Анҫах, хĕнеме хăйу çитеймест хăйсен:
Пĕри те—есĕ хĕне, тет;
Тепри те—есе хĕне, тет,
Пуçлаканни пĕри çук.
Çав хушăрах катапа тилĕ пыраҫҫĕ.
Вăл сурăхсене курҫĕ те
Вăсен патне пыҫĕ
(Хир кайăкĕ хир кайăк хутне кĕрес терĕ куран)
— Тăхлаҫăсем! тет тилĕ
— Хуҫ мĕнле ĕçе те пĕлсе тусан аван,
Çак, есĕр тытнă шăши питĕ хайăр йапала,
Унăн шăлĕсем те питĕ çивĕҫ пулмалла,
Ăна ан çапса пăрахăр,
Авă, улăмпа çеç пусарăр!
Сурăхсен телейне, çывăхрах улăм купи пулҫĕ,
Ăна ҫи пирвай мăкла така курҫĕ;
— Ей, аҫсем, ав улăм, йăтăр терĕ вăл
Лешсем шăши çине улăма тултара пуçларĕç,
Хăшĕ пĕри хăпарса та таптарĕç.
— Ну, çитĕ! вилсе кайĕ тата,
Ҫимĕр ха, уçса пăхар!
Терĕ мăкла така,
Уçса пăхаççĕ—шăши çук,
Шăршласа пăхаççĕ—шăрши пур,
Лешĕ шăтăкне çеç тарнă мур.

Н. ИЕВТОККИМĂВ.

Çӳп-çапăллă хĕвел çаврăнĕш.

— Ну, епĕ пайан, Машша, тырă пулă вăррисене тĕрлĕрен туйантăм.
— Мĕнле вара?
— Йармăркăра хĕвел çаврăнĕш илтĕм... темĕн те хутăштарса пĕтернĕ. Аран суйлакаласа пĕтертĕм. Тĕрлĕрен вăрă: вир, хуратул, ахаҫ тул, урпа, ыраш, т. ыт. те нумай. Пурне те акрăм, анкартипе. Сайа каймарĕ.
— Епĕ тата вăл хĕвел çаврăнăш пирки намăс курса пĕтрĕм.
— Мĕнле?
— Утатти: çемҫĕк парха, терĕ. Пĕр ывăç патăм та, катма тăрсан пĕрех сапса йаҫĕ: ес ма кулан, çӳпĕ-çапăлă çемҫĕк паран, тет. Çилленвипе манран уйăрăлҫĕ карĕ. Ан кай тесен те итлемерĕ. Çав çӳп-çапăллă çемҫĕкшĕнех савнипе уйăрлмалла пулҫĕ, мур!...

УТИК.

САТАҪĂ.

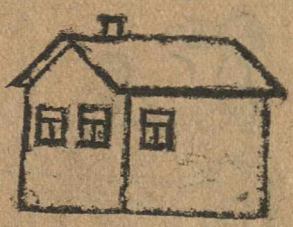

Çакăнта катартна пӳрте тунă патаксенҫен пĕр халап тумалла. Çав халапа майлаштарса тăвахансенҫен 5-ĕшне 3-шер кĕнеке паратпăр.

КОРЕСПОТЕНТСЕНЕ.

— Пĕлекен (Ҫураҫăк вул.) Кам-кам авланнăн çинҫен „Капкăнра» çырса пымастпăр, мĕншĕн тесен «Капкăн» шурнал САКС кĕнеки мар.

— Курăкана. Ăçтисем ес, аçу-аннӳ мĕн йатлă?—Çавсене катартмасăр сан çыруна вуласа тухма хăйаймарăмăр.

— Хурăнташа. «Пирĕн йалсем кашни кунах çĕр сутса ерех ĕçеççĕ» тетĕн ес. Кашни кун сутса ĕçмелĕх çĕрĕ ăçта сирĕн?

— Талпиçене. Санăн 2 аршăн та 3 вершуклă саметку кĕрейиерĕ. Тирпейлĕх решимĕ пултăр тесе, ун пек пысăк саметкăсем йарса хут сайа йамастпăр. Малалла саметкусене 1 шит тăршĕ анҫах çырма тăрăш.

Пĕр кооператтив историйĕ.

1) Кооператтив уçăлни.

2) Ĕ ç л е ç ç ĕ.

(Çавсемех).

3) Кооператтив пухăвĕ.

(Вăрăсене тытнă хыççăн).

4) Преçитиума сут таврашсем ленкеççĕ.

5) Сӳтсе-йăвни.

(Тĕрмене илсе кайнă суд çинче).

6) Р е с о л ь у т с и.

Ответ. редактор А. Золотов.

Чăвашлит № 712. Чебоксары, Тип. „Чуваш. Книга".